

הלכות תשובה פרק ו

פרק ו

ביאור הפסוקים הנראים סותרים עיקר הרשות

א.

פסוקים הנראים אומרים שהקב"ה גזר על אדם להיות טוב ורע

פסוקים הרבה יש בתורה ובדברי נביאים שהן נראין כסותרין עיקר זה, ונכשלין בהן רוב האדם, ויעלה על דעתם מהן שהקב"ה גוזר על האדם לעשות טובה או רעה, ושאינ ליבו של אדם מסור לו להטותו לכל אשר ירצה.

והריני מבאר עיקר גדול, שממנו תדע פירוש כל אותן הפסוקים:

חטאים הגורמים למנוע דרכי התשובה

ב.

סוגי העונשים

בזמן שאדם אחד או אנשי מדינה חוטאים, ועושה החוטא חטא שעשה מדעתו וברצונו, כמו שהודענו - ראוי להיפרע ממנו.

והקב"ה יודע היאך ייפרע

יש חטא שהדין נותן שנפרעין ממנו על חטאו בעולם הזה,

• בגופו

• או בממונו,

- או בבניו הקטנים, שבניו של אדם הקטנים שאין בהם דעת ולא הגיעו לכלל מצוות כקנינו הם, כתוב "איש בחטאו יומת" (מלכים ב' י"ד; וראה גם דברים כ"ד:נ"ז) - עד שייעשה איש:

ג.

- ויש חטא שהדין נותן שנפרעין ממנו לעולם הבא, ואין עובר עליו שום נזק בעולם הזה.
- ויש חטא שנפרעין ממנו עליו בעולם הזה ולעולם הבא.

ד.

אם נעשה תשובה אין מענישים

- במה דברים אמורים, בזמן שלא עשה תשובה, אבל אם עשה תשובה - התשובה כתריס לפני הפורענות.
- וכשם שהאדם חוטא ברצונו ומדעתו, כך הוא עושה תשובה ברצונו ומדעתו:

ה.

חטאים שגורמים למנוע את התשובה

- ואפשר שיחטא האדם חטא גדול, או חטאים הרבה, עד שיתן הדין לפני דיין האמת שיהא הפירעון מזה החוטא על חטאים אלו שעשה ברצונו ומדעתו, שמונעין ממנו התשובה, ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו, כדי שימות ויאבד בחטאים שעשה:

ו.

- הוא שהקב"ה אומר על ידי ישעיהו "השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע, פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין, ושב ורפא לו" (ישעיהו ל"א).

וכן הוא אומר "ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים ובוזים דבריו ומתעתעים בנביאיו, עד עלות חמת י"י בעמו עד לאין מרפא" (דברי הימים ב' ל"ו:ט"ז) - כלומר, חטאו ברצונם והרבו לפשוע, עד שנתחייבו למנוע מהן התשובה שהיא המרפא:

ז.

דוגמאות לעונש זה

חיזוק לב פרעה

לפיכך כתוב בתורה "ואני אחזק את (לב פרעה) [לבו]" (שמות ד"ב"א) - לפי שחטא מעצמו תחילה, והרע לישראל הגרים בארצו, שנאמר "הבה נתחכמה לו" וכו' (שמות א"י), - נתן הדין למנוע ממנו התשובה עד שנפרעין ממנו, לפיכך חיזוק הקב"ה את ליבו:

ח.

ולמה היה שולח לו ביד משה ואומר לו, "שלח ועשה תשובה", וכבר אמר לו הקב"ה שאין אתה משלח, שנאמר "ואתה ועבדיך ידעתי" וכו' (שמות ט"ז:י') "ואולם בעבור זאת" וכו' (שמות ט"ז:ט"ז), - כדי להודיע לבאי העולם, שבזמן שמונע הקב"ה התשובה לחוטא, אינו יכול לשוב, אלא ימות ברשעו שעשה בתחילה ברצונו:

ט.

חיזוק לב סיחון

וכן סיחון, לפי עוונות שהיו לו, נתחייב למנעו התשובה, שנאמר "כי הקשה י"י אלהיך את רוחו ואמץ את לבבו" (דברים ב"ל).

וכן הכנעניים, לפי תועבותיהם מנע מהן התשובה, עד שעשו מלחמה עם ישראל, שנאמר "כי מאת י"י היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל למען החרימם" וכו' (יהושע י"א:כ').

ישראל בזמן אליהו

וכן ישראל בימי אליהו, לפי שהרבו לפשוע, מנע מאותן המרבים תשובה, שנאמר "ואתה הסיבות את לבם אחורנית" (מלכים א' י"ח:ל"ז), כלומר מנעת מהם התשובה:

י.

נמצאת אומר שאין האל גזר על פרעה להרע לישראל, ולא על סיחון לחטוא בארצו, ולא על הכנעניים להתעיב, ולא על ישראל לעבוד עבודה זרה, אלא כולן חטאו מעצמן, ונתחייבו כולן למנוע מהן התשובה:

בקשת הנביאים שיי יעזרם

יא.

ובענין זה שואלים הנביאים והצדיקים בתפילותיהם מי"י לעזרם על דרך האמת, כמו שאמר דוד "הורני י"י דרכך" (תהלים כ"ז:א; פ"ו:א), - כלומר, אל ימנעוני חטאי דרך האמת שממנה אדע דרכך וייחוד שמך.

וכן זה שאמר "ורוח נדיבה תסמכני" (תהלים נ"א:ד), כלומר, תניח רוחי לעשות חפצה, ואל יגרמו לי חטאי למנעני התשובה, אלא תהיה הרשות בידי, עד שאחזור ואבין ואדע דרך האמת.

ועל דרך זו כל הדומה לפסוקים אלו:

יב.

ומה הוא זה שאמר דוד "טוב וישר י"י על כן יורה חטאים בדרך ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו" (תהלים כ"ה:ח-ט) ? זה ששלח להם נביאים מודיעים להם דרכי י"י ומחזירין אותם בתשובה.

מצוה גוררת מצוה

ועוד, שנתן בהם כוח ללמוד ולהבין, שמידה זו בכל אדם, שכל זמן שהוא נמשך בדרכי החכמה והצדק, מתאווה להן ורודף אותן, והוא שאמרו חכמים, בא ליטהר מסייעין אותו - כלומר ימצא עצמו נעזר על הדבר:

פסוקים המנבאים שעתידים לחטוא

יג.

והלא כתוב בתורה "ועבדום וענו אותם" (בראשית ט"ו:יג) - הרי גזר על המצרים לעשות רע.

וכתוב "וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ" (דברים ל"א:טז) - הרי גזר על ישראל לעבוד עבודה זרה, ולמה נפרע מהן?

לא גזר על איש פלוני

לפי שלא גזר על איש פלוני הידוע שיהיה הוא הזונה, אלא כל אחד ואחד מאותן הזונים שעבדו עבודה זרה, אילו לא רצה לעבוד לא היה עובד. ולא הודיעו הבורא אלא מנהגו של עולם.

הא למה זה דומה, לאומר, "העם הזה יהיה בהם צדיקים ורשעים" - לא מפני זה יאמר הרשע כבר נגזר עליו שיהיה רשע, מפני שהודיע הקב"ה למשה שיהיה רשעים בישראל.

כענין שנאמר "כי לא יחדל אביון מקרב הארץ" (דברים ט"ו:יא) :

וכן המצריים, כל אחד ואחד מאותן המצירים והמריעים לישראל, אילו לא רצה להרע להם, הרשות בידו, שלא גזר על איש ידוע, אלא הודיעו שסוף זרעו להשתעבד בארץ לא להם.

וכבר אמרנו שאין כוח באדם לידע היאך ידע הקב"ה דברים שעתידין להיות: